

Dr. Drábik János a Szövetség Tv vendége volt 43:37 perc

<http://www.utolag.com/Drabik.htm>

HARMADIK ÚT

Egy, a témához kapcsolódó tanulmány:

SILVIO GESELL 1895

Piacgazdaság kapitalizmus nélkül

Összefoglalás az eszme alapgondolatairól, történelmi eredetéről és jelenlegi fejlődési állapotáról, szervezeteiről, valamint az ajánlott irodalomról

Werner Onken - Fordította Judit Cseuz

A pénz: A piac uralkodójából...

1891-ben Silvio Gesell, német-argentín kereskedő (1862 - 1930) Buenos Airesben kiadta első

röpiratát, Die Reformation im Münzwesen als Brücke zum sozialen Staat (A pénzügy reformja mint a szociális államhoz vezető út) címmel. Ez képezte annak a nagyszabású műnek az alapját, amely a szociális dilemma okait és a helyzetmegoldás lehetőségeinek kérdéseit taglalja. Azok a gyakorlati tapasztalatok, melyeket Gesell az akkori Argentína egyik gazdasági válsága folyamán szerzett, a marxizmussal szembenálló szemléletmódra készítették: az emberi munka kizsákmányolását nem a termelőeszközök magántulajdonára vezette vissza, hanem a pénzrendszer szerkezetében rejlő hibákra. Akárcsak az antik filozófus, Arisztotelész, Gesell is felismerte pénz ellentmondásos kettős szerepét, hiszen az, mint csereeszköz, egyrészt a piacot szolgálja, egyidejűleg azonban a hatalom eszközeként uralkodik is felette.

Gesell a következőből indult ki: Hogyan lehetne megakadályozni, hogy a pénz a hatalom egyre elhatalmasodóbb eszköze legyen, viszont egyidejűleg semleges csereeszköz is maradjon? Szerinte két oka van a pénz piac feletti hatalmának: Először is az, hogy a hagyományos pénzt mint keresleti eszközt annak birtokosa - az emberi munkával, a termékekkel és a szolgáltatásokkal ellentétben - számottevő kár veszélye nélkül visszatarthatja úgy, hogy spekulációs céllal kivonja a piacról. Másodszor is megvan a pénznek az az előnye, hogy sokkal rugalmasabb, mint az áruk és a szolgáltatások; bevethető mindenkor és mindenütt, akár a dzsóker kártyajátékban. A pénznek ezért – és mindenekelőtt a nagyobb összegek birtokosainak - különleges kiváltsága van: megbonthatja a kereslet és a kínálat, a megtakarítások és a befektetések körforgását, és kamat formájában jutalmat követelhet a termelőktől és a fogyasztóktól azért, hogy lemondjanak a pénz spekulatív jellegű visszatartásáról illetve a rövid lejáratú pénzbetétekről, és visszajuttassák azt a reálgazdaság körforgásába.

A pénz szerkezeti fölényét nemcsak tényleges visszatartása okozza, hanem már a körforgás megtörésének lehetősége is elég, hogy a társadalmi szervezet gazdasági anyagcseréje csak akkor működhessen, ha a pénzt először is kamattal csalogatják elő. A nyereség fontosabb a gazdaságosságnál, a termelést nem annyira az emberek szükségletei, hanem a pénz kamatozása szabja meg. A tartósan pozitív tartományban mozgó kamatláb megzavarja a nyereségnek és a veszteségnek azt az egyensúlyát, amely a piac decentrális önszabályozása szempontjából alapvető fontosságú. Gesell szerint ez egy igen komplex tünetű betegséget vált ki a társadalom szervezetében: a kamatos, s ezért nem semleges pénz, a jövedelmeket igazságtalanul, a teljesítménnyel ellentétesen osztja el, ami a pénz és a dologi eszközök koncentrációjába, és így a gazdaság monopolizálásába torkollik. Mivel birtokosai dönthetik el, hogy a pénz mozogjon-e vagy álljon, ezért az nem tud úgy "magától" áramlani a társadalom szervezetében, mint a vér az emberi testben. A társadalom ezért képtelen ellenőrizni a pénz körforgását és mennyiségének helyes adagolását; elkerülhetetlenné válik az árszint deflációs és inflációs ingadozása. Az áruk értékesítése megnehezül és munkanélküliség lép fel, ha a konjunktúra hullámozása során - a kamat átmeneti lecsökkenése miatt – a majdani kifizetődőbb befektetések reményében jelentősebb összegeket vonnak ki a piacról.

...a piac semleges szolgáltatója lesz

Gesell a pénz hatalomfosztását nem a középkori skolasztika kánoni kamattilalmának újbóli bevezetésével akarta elérni, de nem is a "zsidó uzsorások" felszámolásával. Sokkal inkább a pénzrendszer mai intézményének megváltoztatását akarta elérni, méghozzá úgy, hogy a pénz visszatartására költséget róna ki, amely semlegesítené a felhalmozás és a likviditás előnyét. Ha

a visszatartott pénzre díjat szabnak ki – ahogy a közlekedésben is állópénzt rónak ki a tehervonatokra -, akkor az elveszíti a piac feletti uralkodó szerepét, és csupán csereeszközként fogja majd azt szolgálni. Ha nem tudják spekulációs manőverekkel megzavarni a körforgást, akkor lehetővé válik, hogy a forgalomban levő pénz mennyiségét állandóan úgy alakítsák az árukínálathoz, hogy annak vásárlóereje hosszú időszakon át stabil maradjon, akárcsak a súlyok és a mértékegységek.

Első kiadványaiban Gesell a pénzügy organikus reformjának eszközét hangsúlyosan "rozsdásodó bankók"-nak hívta.

Így lenne érvényes a pénzre is - mely eddig csak egy élettelen idegentest volt mind a társadalom szervezetében, mind a természet egészében – a születés és a halál egyetemes törvényszerűsége; mulandóvá válna és elveszítené azt a tulajdonságát, hogy a kamat és a kamatoskamat a végtelenségig felszaporítsa. Ez a pénzügyi reform a szabályozás átfogó terápiáját jelentené, mely lebontaná a pénz folyamában levő akadályokat, és segítene a társadalom beteg szervezetének, hogy úgy gyógyuljon ki fokozatosan magától a konjunktúrális és szerkezeti válság sokrétű tünetéből, hogy azután stabil egyensúlyba kerülhessen, és beilleszkedhessen a természet harmónikus rendjének egészébe.

Gesell az 1916-ban Berlinben és Bernben megjelent legjelentősebb művében, Die Natürliche Wirtschaftsordnung durch Freiland und Freigeld (A természetes gazdasági rend szabadföld és szabadpénz révén) részletesen leírta, hogyan kerülhet egyensúlyba egymással a tőkekínálat és a -kereslet – feltéve, hogy a pénz körforgása zavarmentes - egészen addig, amíg a kamatszint a mostani reál három százalékos alsó határ alá esik. Az "őskamat", mely nem más, mint a dolgozó ember áldozata a pénz hatalmának oltárán, így nem lenne már a kamat része - az ezután már csak a kockázati díjból és a banki közvetítési díjból tevődne össze. A piaci kamat az így elért egyensúlyi érték körül mozogna, ami biztosítaná, hogy a megtakarítások decentralisan az igényekhez alkalmazkodó beruházásokba folyjanak. A "szabadpénz" az "őskamat"-tól megszabadított pénz, amely semleges a jövedelmek elosztása szempontjából, és a termelés jellegére és mértékére vonatkozóan nem tud kiváltani a vásárló és az eladó fél érdekeivel ellentmondó hatást. Gesell várakozása szerint a csonkítatlan munkajövedelem a lakosság széles rétegei számára tenné lehetővé, hogy feladja alkalmazotti viszonyát, és magán vagy szövetkezeti vállalkozási formában önállósuljon.

A föld: kereskedelmi áru és spekuláció tárgya helyett a gondunkra bízott létalap

A 19-edik és a 20-adik század fordulóján Gesell kibővítette a pénzügy megreformálásának koncepcióját a földjog reformjának követelésével. Az északamerikai földreformátor, Henry George (1839 – 1897) műveinek olvasása ösztönözte erre, akinek gondolatait Michael Flürscheim (1844 – 1912) és Adolf Damaschke (1865 – 1935) terjesztették tovább Németországban. Damaschke törekvéseivel ellentétben, aki a föld magántulajdonának megtartása mellett csupán annak értékgyarapodását adóztatná meg a köz javára, Gesell inkább Flürscheim javaslatával értett egyet, aki a földet kártérítés ellenében magánkézből közkézbe adná, aztán pedig a legtöbbet kínálónak juttatná haszonbérbe. Amíg a talaj magánkézben levő kereskedelmi áru és a spekuláció tárgya, addig nem alakulhat ki harmónikus viszony az emberek és a Föld között. A

népi ideológiákkal ellentétben Gesell nem támogatta a föld és a vér összefonódásának gondolatát.

Gesell, a világpolgár, az egész Földet minden egyes ember sajátjaként tekintette. Szerinte mindenkinek lehetővé kell tenni, hogy akadálytalanul bejárja a Földet, és származásától, bőrszínétől és vallásától függetlenül bárhol letelepedhessen. Csakúgy, mint a talajnak, az ásványi kincseknek is köztulajdonba kell kerülniük. Erre egy nemzetközi szervezetet hozna létre, melynek az lenne a feladata, hogy kezelje az egész emberiség tulajdonát képező kincset, valamint díj ellenében használati jogokat adjon ki rá.

A nők és férfiak gazdasági egyenjogúsítása

Csakúgy mint több más földreformer, Gesell is arra gondolt először, hogy a föld bérbeadásából származó bevétel lehetővé tenné az állam számára, hogy eleget tegyen a feladatainak anélkül, hogy más forrásokból is adókat kellene szednie (Single-Tax). Azonban elgondolkozott azon, hogy az előidéző elve alapján végül is kinek jár igazán ez a haszonbér, s arra a megfontolásra jutott, hogy a föld haszonbéréből származó bevétel mennyisége a népsűrűségtől, vagyis végül is a nők gyermekszülési és –nevelési hajlandóságától függ. Gesell ezért a haszonbér bevételeit nevelési járandóságként az anyáknak juttatná, s a kiskorú gyermekek számától függően havonta fizetné – a házasságon kívül született gyermekek édesanyjának és a Németországban élő külföldi anyáknak is. Minden anyát fel kellene szabadítani a pénzkereső apától való gazdasági függőségből. A két nem kapcsolatát ezáltal a hatalmi befolyásoktól mentes szerelem alapjára akarta helyezni. A *Der Aufstieg des Abendlandes* (A Nyugat felemelkedése) című előadásában Gesell reményét fejezte ki, hogy a kapitalizmustól testileg, lelkileg és szellemileg megbetegített emberiség egy kiváltságoktól és monopóliumoktól mentes, természetes piaci rendszerben fokozatosan visszanyeri egészségét és a kultúra új virágkorába léphet be.

A kapitalizmusmentes piacgazdaság más úttörői

A szabadföld-szabadpénz-elmélet válasz volt mind a klasszikus liberalizmus Laissez-faire elvére mind a marxizmus tervgazdaság-elképzelésére. Nem középút a kapitalizmus és a kommunizmus között a későbbi konvergencia vagy a "mixed economies" értelmében, vagyis nem egy államilag irányított kapitalista piacgazdaság, hanem az eddig megvalósított gazdasági rendszereken túlmutató alternatíva. Rendszerpolitikai értelemben "kapitalizmus nélküli piacgazdaság"-nak lehet nevezni. Gesell ezzel Pierre Joseph Proudhon francia társadalomújító (1809 – 1865) elmékedéseit gondolta tovább önállóan, aki már a 19. század közepe táján a föld magántulajdonát és a kamatos pénz hatalmát tette felelőssé azért, hogy a feudális abszolutizmus megszűnte után nem tudott kialakulni egy uralkodói rétegtől mentes társadalom. Proudhon a privát földjáradékot rosszallóan rablásnak nevezte, a pénz kamatát pedig elburjánzó daganatnak. A jövedelemnek ezek a kizsákmányoló fajtái eredményezték az új uralkodó osztály, a nagypolgárság létrejöttét, amely mind az államot, mind az egyházat fel tudta használni a kispolgárság és a munkásosztály feletti uralmának gyakorlásához. Gesell alternatív modellje ezenkívül Gustav Landauer (1870 – 1919) elméletével is rokonságot mutat, akit szintén Proudhon inspirált, s aki aztán a maga részéről

I Martin Bube

r-re (1878 – 1965) volt nagy befolyással. Párhuzamos gondolatok mutatkoznak Franz

Oppenheimer (1861 – 1943) orvos-szociológus szociálliberálizmusában, illetve Rudolf Steiner (1861 – 1925), az antropozófia alapítójának, a társadalom hármasságáról szóló elméletében is.

Az első szervezetek Németországban és Svájcban az első világháború idején

Gesell első munkatársa, Georg Blumenthal (1879 – 1929), a földjog és a pénz reformját a társadalom "természetes rendjének" az elvével fűzte egybe, amely elvvel már Francois Quasnay (1694 – 1774) és több más fiziokrata is szembehelyezkedett a feudális abszolutizmussal a francia felvilágosodás idején. Blumenthal 1909-ben megalapította a Fiziokrata Egyesületet (Physiokratische Vereinigung). Ez volt az első szervezete Gesell követőinek, akik a berlini és hamburgi földreformerek, individuálanarchisták és szindikalisták soraiból kerültek ki. Amikor A fiziokrata (Der Physiokrat) című lap az első világháború alatt a cenzúra áldozata lett, Gesell áttelepült Svájcba, ahol az ottani földreformerek, reformpedagógusok és életreformerek körében lett követőkre. Közös megalapították a Svájci Szabadszabadpénz Szövetséget (Schweizer Freiland-Freigeld-Bund). Gesell két előadásában, az "Arany és béke?" (Gold und Frieden?) illetve a "Szabadszabad - a béke alapkövetelménye" (Freiland, die eherne Forderung des Friedens) mutatott rá, hogy milyen jelentős szerepet játszanak a reformjavaslatai a népek békéje és a társadalmi igazságosság megvalósítása szempontjából.

A két világháború között

A első világháború és a német novemberi forradalom befejeztével Gesell, Landauerrel való kapcsolata révén, rövid ideig népi pénzügyi megbízottként tevékenykedett az első bajor tanácskormányban. Ennek bukása után először árulással vádolták, de aztán elejtették a vádat. Ekkor Berlin környékére költözött, ahol figyelemmel kísérte a Weimari Köztársaság fejlődését és számos brossúrában és fogalmazványban kommentálta azt. Gesell egy lépcsőzetes, maximum 75%-os vagyonszerkezettel, a nagybirtoki tulajdonból és a nagytőkéből akarta finanszírozni a háború következményeinek rendbehozatalát, és ezzel egyidejűleg pedig a földjogra és a pénzre vonatkozó reformja megvalósításával akarta elindítani a belföldi tőkeképződést, amely lehetővé tenné Németország számára, hogy teljesíteni tudja a győztes hatalmak jóvátételi követeléseit. Gesell fáradhatatlanul tiltakozott az ellen, hogy ehelyett az egymást gyorsan váltogató kormányok egy nagy inflációval méginkább a középosztályt és a lakosság alsóbb jövedelmi rétegeit fosztották ki a jómódúak javára, halogatták a reparációs követelések törlesztését, Németországot a külföldi tőke beáramlásától tették függővé és a stabil rentenmárkát (◻ járadékmárka, ford. megj.) lecserélték a válságra hajlamos aranyfedezetű valutára.

Gesell igen korán elhatárolódott a rasszista és az antiszemita ideológiától. Bár Darwin evolúcióelmélete nagy befolyással volt rá, mégis szembehelyezkedett a szociáldarwinista gondolkodásmóddal. A túlzott nacionalizmust ellenezve síkra szállt azért, hogy Németország megbékéljen a nyugati és keleti szomszédaival. A nemzetállamok expanziós politikáját az európai államok hatalommentes föderációjának kellene felváltania. Gesell ezentúl kifejlesztette a kapitalizmus utáni világvalutarendszer alapjait. Síkra szállt egy nyílt, kapitalista monopóliumoktól és vámhatároktól, nemzeti kereskedelmi protekcionizmustól és gyarmati

terjeszkedéstől mentes világpiacért. A később létrejövő Nemzetközi Valutaalappal és Világbankkal ellentétben, amelyek az adott igazságtalan struktúra keretein belül a hatalom képviselőinek érdekeit képviselik, és ellentétben egy közös európai valutával, Gesell egy "Nemzetközi Valuta-Szövetség"-et akart létrehozni, amely az összes nemzeti valután felülálló, semleges világpénzt bocsátana ki és azt úgy kezelné, hogy az a szabad világkereskedelmi kapcsolatok kiegyenlítéséhez vezessen.

A háború utáni első évek nagy inflációjának köszönhetően Gesell követőinek tábora feldagadt kb. 15.000 főre. Ez a tábor azonban 1924-ben szétvált a mérsékelt liberális Szabadgazdasági Szövetségre (Freiwirtschaftsbund) s a radikális individuálanarchista Fiziokrata Harci Szövetségre (Fysiokratischer Kampfbund). Hozzájárult a szétváláshoz az a mély ellentét, melyet Gesellnek az "állam leépítése"-ről szóló messzemenő elképzelései gyújtottak lángra. A belső viszálykodások gyengítették a támogatói tábort. Mivel nem sikerült tömegmozgalommá válniuk, az egész weimari időszak alatt sokféle módon próbáltak közeledni a szociáldemokratákhoz és a szakszervezeti mozgalomhoz, valamint az akkori béke-, nő- és ifjúsági mozgalomhoz. A Szabadgazdasági Szövetség a nagy világgazdasági válság alatt több folyamodványban járult a Reichstagban képviselt összes párthoz, melyekben intett az akkori deflációs politika következményeitől és javaslatokat tett a válság leküzdésére. Ezek visszhang nélkül maradtak. Amikor a Fiziokrata Harci Szövetség gyakorlati kísérletei felkeltették a közvélemény figyelmét, a német birodalmi pénzügyminisztérium 1931-ben a Brüningi szükségrendeletek keretein belül betiltotta azokat. Az 1932-es birodalmi választásokon a Szabadgazdasági Párt sikertelen maradt. A nemzeti szocializmus hatalomra kerülése után Gesell követőinek egy része ellenzéki magatartást vett fel és ezért üldöztetésnek lett kitéve. Egy másik részük végül elfojtotta azt, amit az NS-ideológia valódi természetéről tudott, és abban a csalóka reményben ringatta magát, hogy Hitler és Gottfried Feder talán komolyan fel szándékozzák számolni a "kamatrabszolgaságot" ("Brechung der Zinsknechtschaft"). Így aztán megpróbálták, vezérfunkcionáriusainak befolyásolásával, az NSDAP (Nemzeti Szocialista Német Munkáspárt) gazdaságpolitikáját belülről megváltoztatni. A rezsimhez való igen kockázatos taktikai hozzáidomulásuk ellenére 1934 tavaszán betiltották a szabadgazdasági szervezeteket és médiumaikat, egy részük magától oszlott fel. A totalitárius rezsim kezdeti téves megítéléséhez nem csak az a fájdalmas visszautasítás járult hozzá, amelyben a weimari pártok részesítették őket, hanem elsősorban a tanácstalanság, hogy melyik a föld- és pénzreform megvalósításának megfelelő útja. Ausztriában és Svájcban továbbra is léteztek szabadgazdasági szövetségek. Gesell fő műve megjelent angol, francia és spanyol nyelven, ezenfelül ismertető füzetek jelentek meg hollandul, portugálul, csehül, románul és szerbhorvátul, valamint eszperantóul. Ebből kifolyóan léteztek kisebb csoportok Angliában, Franciaországban, Hollandiában, Belgiumban, Csehszlovákiában, Romániában és Jugoszláviában. Észak- és Dél-Amerikában, Ausztráliában és Új-Zélandon az ottani német bevándorlók alapítottak csoportokat.

1945 után: az újrakezdés, a feledésbe merülés, majd újjáéledés az 1970-es évek végétől

Németország akkori megszállt övezeteiben újjáalakultak a szabadgazdasági szervezetek. A szovjetek által megszállt övezetben 1948-ban feloszlatták őket; a hatalom ottani képviselői Gesellt vagy a "monopólburzsoázia apologétájának" vagy pedig, akár Marx ellenlábását, Proudhont, "kispolgári szocialistá"-nak tekintették, akinek céljai nem egyeztethetők össze a

”tudományos szocializmus”-sal. Nyugat-Németországban Gesell megmaradt követőinek nagy része - a weimari pártokkal szerzett tapasztalataik miatt - egy saját pártban való tevékenykedés mellett döntött. Megalapították a Radikálszociális Szabadságpártot (Radikalsoziale Freiheitspartei), amely 1949-ben a szövetségi választásokon a szavazatok csaknem 1%-át kapta meg. Majd Szabadszociális Unió-ra (Freisoziale Union) változtatták a nevüket, és az ezutáni választásokon már csak minimális szavazatszámot értek el. Gyűlésteremként azonban továbbra is működött a Silvio-Gesell-Ház Wuppertal és Neviges között. Az 1950-es és 60-as évek nyugat-német gazdasági csodája folytán alábbhagyott a közérdeklődés a gazdaságpolitikai rendszeralternatívák iránt, bár híres közgazdászok, úgymint Irving Fischer és John Maynard Keynes

, elismerték Gesell jelentőségét. A munkanélküliség, a környezetpusztítás és a nemzetközi hitelválság eredményeként, csak az 1970-es évek végétől nőtt meg ismét az érdeklődés Gesell szinte feledésbe merült alternatív gazdasági modellje iránt. Így vált lehetővé a generációváltás is a támogatói táborban.

Bázelben, a Svájci Gazdasági Archívumban (Schweizerisches Wirtschaftsarchiv) működik egy Svájci Szabadgazdasági Könyvtár (Schweizerische Freiwirtschaftliche Bibliothek).

Németországban az Alapítvány a Pénz- és a Földreformért (Stiftung für Refom der Geld- und Bodenordnung) 1983-ban kezdte meg egy Szabadgazdasági Könyvtár felépítését. Ez 1988-tól 1997-ig 18 kötetben adta ki Gesell összes művét

, mely az elméletével foglalkozó tudományos kutatás alapkövéül szolgál. Erre épül föl egy könyvsorozat ”Tanulmányok a természetes gazdasági rendről” (”Studien zur Natürlichen Wirtschaftsordnung”) címmel, amely a TGR-mozgalom száz éves történetének áttekintésével valamint Gesell legjelentősebb taníványának, Karl Walkernek a műveiből összeállított válogatással indult. Az alapítvány más, a föld- és a pénzreform kérdéseit tárgyaló könyvpublikációkat is támogat és a Társadalomtudományi Társasággal

(Sozialwissenschaftliche Gesellschaft) közösen jelentetik meg a Szociálökonómiai Szemle (Zeitschrift für Sozialökonomie) című folyóiratot. 1988-ban és 1995-ben ezenkívül a Karl-Walker-díjjal (Karl-Walker-Preis) tüntettek ki olyan tudományos munkákat, melyek a pénzpiacok reálgazdaságtól való elrugaszkodását illetve a munkanélküliség leküzdésének módjait kutatják. A Seminar für Freiheitliche Ordnung (Szeminárium a szabadelvű rendszerért) Fragen der Freiheit (A szabadság kérdései) címmel egy füzetsorozatot jelentet meg. Emellett működik az Initiative für Natürliche Wirtschaftsordnung (Kezdeményezés a Természetes Gazdasági Rendért), amely svájci és osztrák baráti szervezetekkel közösen Gesell gondolatainak népszerűsítésére törekszik. A Vereinigung Christen für Gerechte Wirtschaftsordnung (Keresztények Egyesülete az Igazságos Gazdasági Rendért) a föld- és pénzreform gondolatát a földdel való spekuláció és a kamatszedés zsidó-keresztény-muzulmán kritikájával kapcsolja össze. Margit Kennedy, Helmut Creutz és más szerzők Gesell elméletének aktualizálásán dolgoznak. Ebben a vonatkozásban többek között azzal kérdéssel foglalkoznak, hogyan függ össze egymással a pénzvagyron és az adósságállomány exponenciális növekedése a reálgazdaság környezetromboló növekedésével, hogyan lehet megszüntetni a gazdaság növekedési kényszerét, és hogyan lehet a föld- és pénzrefomot összekapcsolni egy ökológikus adórendszerrel. Az elmélet jelenlegi fejlődési állapotának mérlegét nyújtja a Gerechtes Geld – Gerechte Welt (Igazságos pénz – igazságos világ) című könyv. Ez a 1991-ben Konstanz-ban megrendezett konferencia 100 Jahre Gedanken zu einer Natürlichen Wirtschaftsordnung - Auswege aus Wachstumszwang und Schuldenkatastrophe

(Száv év gondolatai egy természetes gazdasági rendről – kiutak a növekedési kényszerből és a hitelválságból) hozzászólásait tartalmazza.

Az államszocializmus bukása Közép- és Kelet-Európában a rendszerek versengésében átmentileg a nyugati kapitalizmus győzelmét hozta. De amíg fennmaradnak a szegénység és a gazdagság közötti ellentétek és az abból kifolyó válságok és háborúk, amíg a gazdaság exponenciális növekedése szétrombolja a környezetet, és amíg az iparosított északi félteke kíméletlenül kizsákmányolja a délit, addig kutatnunk kell a szokványos gazdasági rendszerek alternatívái után. Ezek között Silvio Gesell szabadföld-szabadpénz elméletében is megtalálhatjuk a jövő perspektíváját.

lásd még:

SZABADPÉNZ AZ ALVILÁGBÓL

http://www.boldogsag.net/index.php?option=com_content&view=article&id=13392:szabadpenz-az-alvilagbol-madarasz-aladar&catid=955:a-gazadsag-es-a-szegenyseg&Itemid=569